

9. Пашкова Н. І. Назви одягу в українських говорах Карпат (структурно-семантична, генетична та ареальна характеристика) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Пашкова Надія Ігорівна. – К., 1999. – 227 с.
10. Пономар Л. Г. Назви одягу Західного Полісся / Л. Г. Пономар. – К., 1997. – 182 с.
11. Щербина Т. В. Середньонадніпрянсько-степове діалектне порубіжжя у світлі ізоглот : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Щербина Тетяна Василівна. – К., 2003. – 341 с.

Стаття надійшла 17.09.2015 року

УДК 81.161.2'367.634

*Галина Весельська  
(Житомир, Україна)*

## СЕМАНТИЧНІ ПІДРЯДНІ СПОЛУЧНИКИ ЯК ЗАСОБИ ПОЄДНАННЯ ПАРЦЕЛЯТИВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ

*У статті на матеріалі українських художніх текстів початку ХХІ століття схарактеризовано корпус семантичних підрядних сполучників у ролі засобів поєднання парцелятивів у складнопідрядному реченні та визначено найуживаніші з них.*

*Ключові слова:* семантичний підрядний сполучник, парцельована підрядна предикативна частина, складнопідрядне речення, парцеляція.

*Весельская Г. Семантические подчинительные союзы как средства сочетание парцеллятов в современной украинской художественной прозе.*

*В статье на материале украинских художественных текстов начала ХХІ века охарактеризован корпус семантических подчинительных союзов в качестве средства сочетание парцеллятов в сложноподчиненном предложении и определены наиболее часто из них.*

*Ключевые слова:* семантический подрядный союз, парцеллированная подчинительная предикативная часть, сложноподчиненное предложение, парцелляция.

*Veselska G. Semantic subordinate conjunctions as means parcellativ combination of modern Ukrainian prose.*

*On the material of Ukrainian fiction texts of the beginning of the 21<sup>st</sup> c. the article characterizes the group of the semantic subordinate conjunctions as the facilities of combination of parcellaty in a complex sentence and it is defined the most used of them.*

*Keywords:* semantic subordinate conjunction, parceling predicative part, complex sentence, parcellatiya.

Одним із найбільш дискусійних і найцікавіших питань в українському синтаксисі останніх десятиріч є явище парцеляції, що належить до тих мовних феноменів, які впевнено переходять із розмовної мови в літературну і є своєрідним прийомом запланованого увиразнення змісту повідомлення й актуалізації його семантичної суті.

В українському мовознавстві серед тих, хто активно займався вивченням парцелятивів, їхньої функціонально-стилістичної ваги в межах простих і складних

синтаксичних конструкцій, слід згадати прізвища П. Дудика, І. Вихованця, А. Загнітка, О. Коструби, І. Петличного, С. Марич, Л. Конюхової, Н. Конопленко, О. Станіслав та ін. Сьогодні стилістичні особливості парцельованих конструкцій у контексті творчості різних письменників представлено в наукових доробках Н. Івкової, В. Тихоші, У. Гринишин, Г. Конторчук та ін.

В українській та російській лінгвістиці парцельовані конструкції із сурядними сполучниками були об'єктом зацікавлення О. Іванчикової, Ю. Ванникова, С. Покусаєнко, М. Кравченко, О. Красіної, О. Виноградова, Л. Конюхової, М. Вінтонева, Т. Сербіної, О. Козіцької, Н. Конопленко, Т. Шевченко та ін.

На відміну від складносурядних речень, предикативні частини яких зазнають парцелятивного відокремлення зрідка, оскільки зберігають свою автономність, складнопідрядні структури з парцелятивно виокремленою підрядною предикативною частиною в сучасній українській художній прозі набули широкого функціонування.

Л. Конюхова називає парцеляцію складнопідрядного речення особливим прийомом експресивного синтаксису, що пов'язують із виокремленням основної синтагми єдиної моделі речення. Це відокремлення, що впливає на більш завершене інтонаційне оформлення обох основних синтагм речення та, як наслідок цього, інформативність усього складнопідрядного речення й кожної з його частин зокрема, набуває конкретизації та диференційованості [3, с. 96].

Залежно від типу передаваного семантико-синтаксичного відношення між підрядною і головною предикативними частинами в складнопідрядному реченні підрядні сполучники диференціюють на 8 семантичних груп: причинові, наслідкові, часові, умовні, цільові, допустові, порівняльні та сполучники відповідності [1, с. 70–71].

Метою наукової студії є окреслення кола найуживаніших підрядних сполучників виокремлених семантичних груп як засобів поєднання парцелятивів у складнопідрядному реченні (на матеріалі художніх творів М. Матіос, Л. Масенко, В. Шинкарука, Г. Марчук).

Н. Конопленко наголошує, що «причини парцеляції лежать у сфері семантики, текстового аранжування змісту з метою його виразності за граматичного ускладнення конструкцій – носіїв цього змісту» [2, с. 65].

Із-поміж семантичних підрядних сполучників найвищою активністю у використанні як засіб поєднання парцелятивів вирізняється стилістично нейтральний причиновий сполучник **бо**, що слугує для розмежування базової частини з парцельованою, напр.: ... мамині загадки стали звичаєм ... Бо саме звичаї ... роблять зі спільноти чужих людей (Л. Денисенко); І він [Рудий] начебто погодився, недовірливо подивився на мене, але погодився. Бо він так само не любить сварок зі мною (Л. Денисенко); Ерік. А на цвинтарі мені взагалі стає зле. Бо вони мене почують (Л. Денисенко); Кожної служби біля неї збирається натовп із тутешніх та приїжджених. Бо ... людину спасти можуть лише молитва та віра (Г. Марчук); Офіцер. І не варто займатись ілюзіями ... Бо футбол – це є всього лише гра ... (В. Шинкарук); ... мене бентежило

мовчання Зойки. Бо це було дуже на неї не схоже (Л. Денисенко); А черемошнянці взялися до своїх робіт ... Бо ніхто не відміняв роботній людині догляду за худобою, сінокосу (Матіос М.); А Михайлишк помандрує на небо і більше не вернеться в землю. Бо він не мав гріха (Матіос М 1). У подібних конструкціях сполучник **бо** вказує на детермінантну причинову семантику в парцельованій предикативній частині, що підвищує при цьому інформаційну насиченість висловлення, як-от: Ерік. ... смаки у мене справді змінилися. Бо ще в школі мені почали подобатися пухкенькі білявки (Л. Денисенко); О, даремно ця постаріла, поморщена Європа у своїх стратегічних чи визначальних відомствах робить ставку на жінок. Бо тільки жінка зі своїм ірраціоналізмом є найпродуктивнішим творцем як категорії наступу, так стратегії красивого відходу (Матіос М 2).

Іноді причиновий сполучник **бо** виносить у парцелят частину висловлення, оформлену окличною інтонацією, що збільшує його емоційну насиченість й увиразнює нестриманість людських почуттів, напр.: А заодно й мене звільниш. Бо і я вже так не можу! (Матіос М 2); Я просто не можу стати такою. Бо я красива. Молода! (Матіос М 2); Ох, уже би скорше той перелаз на село! Бо що вже темрява зробилася! (Матіос М 1); ... грузовікі більше ні за ким не вернуться. Бо війна! (Матіос М 1). Такі підрядні парцельовані частини становлять особливість мовостилю певного письменника, індивідуалізуючи його творчу манеру.

Розширення функціональних меж сполучника **бо** як засобу поєднання парцельованої підрядної частини з попередньою непарцельованою в складнопідрядному реченні спричинило поступове обмеження у використанні його синонімів **адже**, **а то** в цій ролі, напр.: ... я розм'якла ... Адже навіть із такими «люлюшницями» ... розм'якшення також не відбувається без причини ... (Л. Денисенко); Це дозволяє мені з ранку до вечора не ходити в джинсах чи в штанах ... А то Рудий ще розгледить у мені чоловіка ... (Л. Денисенко).

Менш помітними у вживанні є складнопідрядні речення з детермінантними частинами наслідку, підрядна частина в яких виражає наслідок реалізації дії чи вияву стану головної частини. Єдиним виразником наслідкової семантики залишається складений сполучник **так що** як засіб зв'язку парцелята з базовою частиною, напр.: Понеділок, газдику, тяжкий день. Так що понеділок відпадає (Матіос М.); Павлінка. Сашко, у мене нічого немає для твого щастя: ні машини, ні квартири ... Так що нам нічого не світить! (Г. Марчук); ... не така ... Так що не спішіть у середу косити (Матіос М.); Улітку Маєри купували молоко і сметану тільки в Борсуків. Так що Іванка ніколи не мала страху ... (Матіос М 1).

Продуктивним у використанні на сторінках сучасних художніх творів є стилістично нейтральний сполучник **щоб** як експлікатор детермінантних цільових семантико-синтаксичних відношень. Він поєднує парцельовану предикативну частину з попередньою в складнопідрядному реченні, напр.: ... я сплю все це писане добро перед самою смертю. Щоб не залишилося слідів моїх злочинних думок (Матіос М 2); У діда хатка інша – з віконцем. Щоб душа його

могла відлітати і прилітати назад у свою хатку (Матіос М 1); Леся. Розворуши її, га? Щоб вона відчепилася від свого брата (Л. Денисенко); Микола. Я тут навіть щось на зразок клятви написав ... Щоб перед грою промовляти ... (В. Шинкарук); Тренер. Я той вечір буду постійно згадувати. Щоб не забути і не простити ... (В. Шинкарук).

Зрідка трапляються парцельовані складнопідрядні речення з цільовим сполучником **аби**, завдяки якому підрядна предикативна частина набуває відносно більшого стилістичного навантаження, як-от: ... то лише дурні крутять. Аби лиш про конфетки не нагадували (Матіос М.).

У сучасній українській прозі парцелятивного виокремлення зазнають і підрядні порівняльні предикативні частини, у яких у парцельованій позиції використано передусім сполучники **як**, **наче**, напр.: ... вона [Зойка] була значущою. Як імператриця (Л. Денисенко); Тому з горя покусує мене. Наче блоха (Л. Денисенко).

Сполучники **як**, **якби**, **якщо** можуть поєднувати й парцельовану підрядну частину зі значенням умовності, напр.: Виростеш – я тобі все уповім. Як дожшю ... (Матіос М.); Якби хто відмінив ідіотські свята, вітання. Я був би вдячний (Матіос М 2); Щось у цьому є хибне. Якщо не сказати більше (Л. Денисенко). Отже, своєрідною особливістю конструкцій із підрядними умови є та, що в них умовні сполучники можуть знаходитися як у препозиції, так і після базового компонента.

У художніх творах початку ХХІ століття парцелювання складнопідрядних речень із підрядними допустовими частинами зафіксовано зрідка. У таких синтаксичних конструкціях оформлювачем актуалізації дії й обмежувачем її вияву в головній частині є складений сполучник **дарма що**, напр.: Ми живемо так, як, напевно, живуть амеби. Дарма що лише не розмножуємося (Матіос М 2).

Для урізноманітнення викладу думок, привернення уваги до основних деталей автори сучасних художніх творів вдаються до парцелювання складнопідрядного речення. Роль засобів зв'язку парцелятивів виконують семантичні підрядні сполучники, із-поміж яких найактивнішими у використанні є причиновий сполучник **бо**, цільовий **щоб**, наслідковий **так що**, порівняльний **як** та умовні сполучники **якби**, **якщо**, що оформляють відповідні семантико-синтаксичні відношення між головною (непарцельованою, базовою) і підрядною (парцельованою, залежною) предикативними частинами.

## СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Л. Денисенко – Денисенко Л. Нова стара баба / Лариса Денисенко. Нова стара баба ; Забавки з плоті та крові : [повісті] ; передм. Т. Трофименко. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. – 272 с.

Г. Марчук – Марчук Г. Три долі : [повісті та оповідання] / Галина Марчук. – К. : Український пріоритет, 2012. – 216 с.

Матіос М. – Матіос М. Солодка Даруся / Марія Матіос. – Львів : ЛА «ПІРАМІДА», 2007. – 188 с.

*Матіос М1* – Матіос М. Черевички Божої матері *вирвана сторінка з буковинської саги*: [повість] / Марія Матіос. – Львів : ЛА «ПРАМІДА», 2013. – 208 с.

*Матіос М2* – Матіос М. Щоденник страченої / Марія Матіос. – Львів : ЛА «ПРАМІДА», 2011. – 200 с.

*В. Шинкарук* – Шинкарук В. Ф. Якщо ми любимо. Вибране : [роман, оповідання] / В. Ф. Шинкарук. – Житомир : «Полісся», 2014. – 216 с.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конюхова Л. І. Явище парцеляції в мові сучасних засобів масової комунікації : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Конюхова Любов Іванівна. – Львів, 1999. – 174 с.
2. Конопленко Н. А. Текстотвірний потенціал парцельованих конструкцій : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Конопленко Наталія Анатоліївна. – Донецьк, 2007. – 186 с.
3. Городенська К. Г. Сполучники української літературної мови : [монографія] / К. Г. Городенська. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 208 с.

*Стаття надійшла 18.09.2015 року*

УДК 81'27(477.87)

*Корнелія Гіresh-Ласлов  
(Будапешт, Угорщина)*

### РОЛЬ МОВИ У ВИНИКНЕННІ ЕТНІЧНИХ КОРДОНІВ У МІСТІ БЕРЕГОВО

*У наукових дослідженнях дедалі частіше використовують конструктивний підхід. Головними ознаками цього підходу є плинність та зміна. Для висвітлення цих ознак було створено аналіз етніцизму, співіснування різних етнічних груп. У статті висвітлено основний фактор співіснування різних етнічних груп на прикладі одного з населених пунктів Закарпаття та доведено, що серед пластичних елементів, які створюють етнічні кордони, використання мов є ключовим фактором. Усі інші етнічні характеристики змінюються залежно від людини, проте використання мов є домінуючим елементом у виникненні кордонів між етнічними групами.*

*Ключові слова:* етніцизм, нація, зміна мови навчання, використання мов, престиж мов, стигматизація.

*Hires-Laslov C. The role of language usage in determining ethnic boundaries in Beregovo.*

*In recent years it has become a widely accepted norm to use the constructive approach in linguistic examinations. The essence of this method can be summarised with two words: instrumentalism and changeability. The study of ethnicities therefore was launched to investigate the circumstances of co-existence of various ethnic groups. The object of my study is to examine a key element of co-existence of various ethnic groups. Ultimately my aim is to demonstrate the significant nature of language usage in determining group affiliations. Whilst all other factors in group-affiliations appear to be individual-specific, language usage serves as a dominant selective element when it comes to membership to certain groups.*

*Keywords:* ethnicity, nation, change of language of instruction, language usage, language prestige, stigmatisation.

© Гіresh-Ласов К., 2015